

СТАНОВЛЕННЯ КЛАСТЕРНИХ ІНІЦІАТИВ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Одним із факторів підвищення конкурентоспроможності продукції є впровадження кластерного підходу в АПК. Рішення проблеми фінансування аграрного сектора можливе шляхом створення кластерів в агропромисловому виробництві. Успішне функціонування кластера забезпечується відповідним фінансовим середовищем, рівнем оподаткування, нормативно-законодавчою базою, розвитком ринкової інфраструктури.

Одним из факторов повышения конкурентоспособности продукции есть внедрение кластерного подхода в АПК. Решение проблемы финансирования аграрного сектора возможно путем создания кластеров в агропромышленном производстве. Успешное функционирование кластера обеспечивается соответствующей финансовой средой, уровнем налогообложения, нормативно законодательной базой, развитием рыночной инфраструктуры.

One of the factors, which helps to increase the economy's competitiveness is leading the clastermanner to the agro Uindustrial complex. Solution to the problem of agro-sector's financing is available with creating clasters in the agroindustrial production. The claster's successful functioning is supporting with the properfinancial environment, tax Urate, legislative base, development of the market's infrastructure.

Ключові слова: кластер, агропромисловий комплекс, міжгалузеві відносини.

Проблеми кардинального підвищення рівня конкурентоспроможності в Україні обумовлюють необхідність формування фінансово-економічних засад функціонування кластерів, адаптованих до умов української економіки з урахуванням світових стандартів. Сьогодні недостатніми є базові умови (фінансові, правові, інституційні тощо) адаптації нових виробничих систем в українській економіці, що спонукає до поглибленого вивчення і створення теорії виробничого кластера, розробки організаційної структури такої системи, формування фінансового механізму її функціонування. За таких обставин теоретичне обґрунтування основних напрямів взаємодії між учасниками фінансових відносин виробничих систем та концептуальних основ формування фінансового механізму, їх функціонування є особливо актуальним напрямом дослідження.

Формування теоретичних та практичних засад кластеризації мало певне підґрунтя. Розробці теоретичних питань формування сучасних агропромислових формувань присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, В.Андрійчука, П.Гайдуцького, С.Дем'яненка, Ю.Коваленка, М.Дем'яненка, В.Нелепа, А.Павленка, Б.Пасхавера, П.Саблука, М.Кропивка та інших. Їхніми зусиллями створений міцний теоретико-методологічний фундамент названої проблеми, вирішено багато її практичних аспектів.

Не зважаючи на те, що кластерні технології мають низку переваг та перспективи розвитку, існують проблеми, які перешкоджають їх масштабному та ефективному використанню в аграрному бізнесі. До основних проблем відносять: недолік інформованості представників органів виконавчої влади і бізнесу у питаннях застосування кластерного підходу; відсутність державної

політики, що забезпечує системний підхід та організацію взаємодії різноманітних рівнів виконавчої влади при реалізації кластерних проєктів, як наслідок відсутність організаційної та фінансової підтримки кластерних ініціатив; недолік підготовлених спеціалістів з питань кластерних організаційних технологій; відсутність ефективної методологічної бази, яка забезпечує застосування кластерного підходу щодо фінансового забезпечення переробних підприємств АПК [2, 3, 5]. Поза увагою залишаються проблеми впровадження кластерів, в першу чергу в АПК, як різновиду міжгалузевих відносин національної економіки в умовах глобалізації.

Метою дослідження є обґрунтування впровадження кластерів в агропромисловому секторі України в посткризових умовах як механізму відновлення та нарощення фінансового потенціалу м'ясо-молочних переробних підприємств АПК.

Кластер – це унікальна фінансово-економічна і організаційна форма взаємодії ресурсів, їх спільної діяльності, прогресивна форма організації капіталів та управління. Світовий і, поки що, невеликий український досвід демонструє низку переваг виробничих систем на основі кластерної моделі, що забезпечує поєднання у виробництві конкуренції з кооперацією, уособлює «колективну ефективність», створює «гнучку спеціалізацію». Кластери будуються на використанні ефекту масштабу. Кластери – це точки зросту, стимулятори технічного прогресу, які є механізмом підвищення регіональної і національної конкурентоспроможності [1].

З англійської мови термін "cluster" переводиться як гроно, букет, щітка, або як група, скупчення, зосередження (наприклад, людей, предметів), або як бджолиний рій, буквально – "зростати разом". Кластер – це також, крім всього іншого, і математичний термін, що позначає фізично близьке розташування логічно пов'язаних об'єктів у межах однієї області. Подібне значення вкладається і в економічний зміст цієї категорії [4].

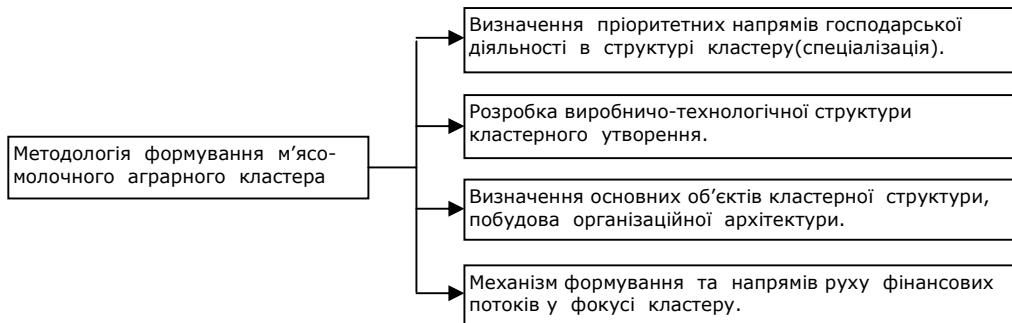

Рис. 1 Методологія формування м'ясо-молочного аграрного кластера (розроблено автором)

Кластерні комплекси забезпечують ефективну організацію інноваційних процесів, формують специфічний економічний простір з метою розширення

обсягів реалізації продукції, ефективного використання капіталу і зовнішніх фінансових потоків, формування компетенцій та динамічних здатностей підприємств.

Методологію формування регіонального агропромислового кластерного утворення показано на рис 1, яка охоплює наступні основні етапи:

1) визначаються напрями господарської діяльності, які найбільше характерні для географічного розташування кластерної структури. Вони є основою для формування спеціалізації агропромислового регіонального кластеру;

2) на другому етапі здійснюється розробка виробничо-технічної структури кластерного утворення на основі завершених груп виробництв з одержання конкретного продукту;

3) на базі виробничо-технологічної структури кластера викристалізуються основні об'єкти кластерної структури, включаються і ті структури, з якими постійно співпрацюють його виробництва, тобто будується організаційна архітектура кластерного утворення;

4) розробляється механізм, що забезпечує формування та рух фінансових потоків у фокусі кластерної структури та її зовнішні зв'язки.

При формуванні кластерних утворень агропромислового типу враховують наступні важливі ознаки, серед яких добровільне об'єднання підприємств агропромислового виробництва, установ чи організацій, суміжних із сільським господарством в технологічно-фінансову структуру:

- ✓ боротьбу за споживача веде кластер як територіальний комплекс;
- ✓ існує дострокова кооперація та взаємодоповнюваність;
- ✓ високий ступінь конкурентної спроможності кінцевої продукції;
- ✓ єдиний технологічний цикл;
- ✓ отримання синергетичного ефекту від масштабу діяльності.

Формування кластерів здійснюється на засадах добровільності входження учасників кластерного утворення; об'єднання в кластер проходить за ініціативою знизу; наявності значних інвестицій ресурсів; взаємовідносини складаються таким чином, що прибуток отримують всі учасники кластеру; забезпечується рівні економічні умови господарювання, оскільки кластерні утворення базуються на пристосуванні різних соціально-економічних структур до однакових умов існування.

Кластерна адаптивність аграрних переробних підприємств – це здатність останніх існувати в умовах ринкової нестабільності та продукувати компетенції та динамічні здатності базуючись на сформованому обсязі економічних ресурсів з метою нарощення ринкової вартості підприємств АПК та мінімізації ризиків в процесі їх функціонування.

При розробці агропромислових кластерів проводиться аналіз статистичних даних щодо розвитку аграрної сфери регіону, а також усієї держави. При аналізі й виборі напрямків господарювання для наступної розробки кластерних

структур враховуються такі основні показники, як валова продукція, урожайність сільськогосподарських культур, продуктивність тварин, рентабельність виробництва, прибуток, значимість для регіону. Порівняння даних показників проводиться з аналогічними середньостатистичними.

До складу кластерних структур м'ясо-молочного напрямку господарювання доцільно включати заготівлю сировини, переробку, зберігання та реалізацію готової продукції, харчову сферу, організації з реклами, упакування, транспорту, фінансові інституції, наукові і навчальні заходи.

На першому етапі формується загальна схема агропромислових кластерів регіону. Дана схема включає самі кластери за напрямами господарювання по галузі рослинництва і тваринництва, а також управлінські органи координації, регулювання, аналізу їхньої діяльності.

Для агропромислових профільних кластерів виробничо-технологічна структура має 4 групи виробництв:

- ✓ вирощування сільськогосподарської продукції;
- ✓ переробні та харчові підприємства сільськогосподарської продукції;
- ✓ обслуговуючі підприємства та логістика
- ✓ фінансові групи та наукові організації.

На формування фінансового потенціалу кластерного утворення впливає ряд його основних характеристик, які визначають дієвість механізму фінансового забезпечення через рух фінансових потоків (рис. 2)

Класифікаційна ознака	Характеристика класифікаційної ознаки
Стадія розвитку	ембріональний, потенційний розвинений, латентний, зрілий
Глибина кластера при оцінці його стійкості	глибокий, мілкий, невизначеної глибини
Динаміка зайнятості	зростаючий, зменшуваний, стабільний
За територіальним поділом праці	Регіональні (орієнтовні на географічну концентрацію галузей) Державні (національні) транснаціональні
За галузевою належністю	міжгалузеві галузеві

Рис. 2. Класифікаційна характеристика кластерів (розроблено автором)

Також важливими факторами формування механізму фінансового забезпечення є екзогенні та ендегенні чинники їх функціонування, що включають: ступінь відкритості кластера, її вплив на залучення в регіон додаткових ресурсів або функціонування кластера, що відбувається на використанні тільки власних ресурсів; повнота та ефективність використання економічних ресурсів впливає на стійкість наявних сформованих груп кластерного спрямування: за меншої частки активного використання первинного ресурсу підвищується можливість його використання іншими підприємствами, які не входять у кластер, що зазвичай послаблює

конкурентоспроможність самого кластера; надійність каналів перерозподілу ресурсів забезпечує стійкість логістичних потоків між підприємствами кластера; наявність державної підтримки провідної галузі кластера і його здатність захисту інтересів наявного кластера, можливість одержання за рахунок взаємодії з державою додаткових конкурентних переваг; організаційна структура: найбільш гнучкі до змін зовнішнього середовища кластери, які складаються насамперед з малих та середніх підприємств, що дає змогу поєднувати переваги наявного малосерійного виробництва з великомасштабним підходом; рівень взаємодії між членами кластера: кластери з вільними відносинами в асоціації чи з регламентованими діями між членами кластера, з несистемними відносинами; кількість членів кластера: кластери, які складаються із значного числа підприємств, організацій та установ мають високу, інтенсивну конкуренцію та активну взаємодія між учасниками, що створюють стійкі конкурентні переваги, стійкий – структура кластера і взаємодія між наявними учасниками кластера, що стабільно розвиваються, однак у даний момент не накопичена "критична маса" виробничого, індустріального потенціалу для одержання значних переваг від агломерації, значного прибутку, різноманітних надходжень, доходу, а також взаємодія всередині кластера; потенційний – фрагментована структура кластера, що динамічно рухається вперед; при створенні сприятливого ділового середовища кластер починає інтенсивно розвиватися; латентний – існування окремих, незалежних кластерних структур, нестача стабільних, стійких комунікативних взаємозв'язків між учасниками кластера тощо.

Але основною проблемою становлення кластерних ініціатив в аграрній сфері залишається питання фінансового забезпечення, що потребує розробки дієвого механізму формування внутрішніх та зовнішніх фінансових потоків, які повинні відповідати критеріям оптимальності, синхронізації за обсягами та у часі з метою ефективного функціонування фінансового циклу кластерної структури. Суспільно-економічний розвиток може відбуватися, коли фінансовий механізм стимулюватиме збільшення частки кінцевого продукту кожного учасника суспільного виробництва (власника вкладеного у цей процес певного фактору: капіталу, живої праці, ноу-хау, інформації, творчого підприємництва тощо) – це еквівалентно результативній продуктивності, як прояву реалізації економічних інтересів. Без відповідного приросту реалізованого економічного інтересу розвиток суспільного виробництва призупиняється.

Основний зміст нової парадигми при ринковому усупільненні полягає у створенні фінансового механізму саморегулювання всієї сукупності автономних елементів, орієнтованих на досягнення певної, загальної для всіх мети і наявності ієрархічної системи підпорядкування, коли кожний суб'єкт цієї системи приймає рішення самостійно, відповідно до своїх економічних інтересів.

Велика увага також приділяється кредитно-гарантійному забезпеченні кластера, яке передбачає використання двох систем гарантування кредитів: однорівневу – коштами резервного (гарантійного) фонду кластера і дворівневу систему гарантування. На відміну від існуючих підходів, у другій системі пропонується на першому рівні укладення договорів поруки і солідарна відповідальність між суб'єктами кластера за позикою, отриманою одним із них, на другому рівні – гарантування місцевими органами влади виконання зобов'язань за поручительством у разі фінансової неплатоспроможності поручителів.

Дослідження проблеми становлення кластерних ініціатив дозволяє визначити кластер, як систему економічних відносин, що виникають між суб'єктами господарювання на добровільних засадах, базуються на територіальних, технологічних або соціальних зв'язках та спрямовані на досягнення кращого фінансового результату при високому рівні конкуренції.

Основною проблемою становлення кластерних ініціатив в аграрній сфері залишається питання фінансового забезпечення, що потребує розробки дієвого механізму формування внутрішніх та зовнішніх фінансових потоків, які повинні відповідати критеріям оптимальності, синхронізації за обсягами та у часі з метою ефективного функціонування фінансового циклу кластерної структури. Фінансовий механізм функціонування аграрного кластера є відображенням синтезу елементів фінансових механізмів підприємств, підприємців, установ, організацій, які можуть виступити суб'єктами кластерної системи, та потребує подальшого наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва / М.Ф.Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – №11. – С.3-9.
2. Саблук П.Т. Кропивко М.Ф. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т.Саблук, М.Ф.Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С.3-7.
3. Кропивко М.Ф., Бембега І.О., Бакун В.В. Формування кластерів в агропромисловій сфері регіону. Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегій інноваційної інвестиційного розвитку України // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. У 3- х. Част. –К.: РВПС України НАН України, 2008. – Ч.3. – С.53-56.
4. Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М.Ф.Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – №5. – С.55-58.
5. Кропивко М.В., Мазоренко І.І., Бембега І.О., Бакун В.В. Особливості формування регіональних агропромислових кластерів / М.В.Кропивко, І.І.Мазоренко, І.О.Бембега, В.В.Бакун // Економіка АПК. – 2008. – №10. – С.7-15.